

якості прогнозованої моделі використовується коефіцієнт детермінованості R^2 . За шкалою Чеддока, якщо $R^2 > 0,49$, тренд описує зміни в стані об'єктів з достатньою достовірністю; якщо $R^2 > 0,81$ — тренд відображає зміни в стані об'єктів зі значною точністю [8]. Адекватність моделі оцінюється за допомогою критерію Акайке (AIC) [9]. Якщо модель визначається як неадекватна, процедура підбору методів повторюється.

Наведене відповідає алгоритму прогнозування, що запропонований Дж. Боксом і Г. Дженкінсом [10]: вибір загально-го класу гіпотетичних моделей; структурна ідентифікація конкретних підкласів обраних типів моделей з використанням статистичних характеристик часових рядів; оцінка параметрів ідентифікованих моделей; діагностична перевірка адекватності конкретної моделі.

Швидкість та характер розвитку економічних систем і їх елементів може бути виявлено через обчислення трендів (функцій розвитку) рейтингових чисел за деякий період часу. Швидкість розвитку економічного суб'єкта є першою похідною від його функції розвитку, тобто $U = f'(x)$, де $f(x)$ — функція його розвитку. Зміна знака на екстремумі першої похідної з від'ємного на позитивний указує на зміну характеру розвитку системи або її елемента з регресивного на прогресивний.

Друга похідна від функції розвитку є прискоренням розвитку системи та її елементів. Позитивна величина прискорення свідчить про зростання швидкості темпів розвитку економічної системи.

Тенденція елементів економічних систем до зближення, тобто зменшення дисперсії, вказує на сталий та рівномірний розвиток і свідчить про ефективні дії представників управлінської системи.

На практиці розроблену методику апробовано при моделюванні рейтингових систем районів Харківського регіону за станом малого підприємництва в 1999 – 2006 рр.

За аналізований період економічна система розвивалася нерівномірно, двічі змінила характер розвитку з регресивного на прогресивний, система мала значні коливання в розвитку, а отже, дії керівництва можна визначити як мало-ефективні. За дискримінантним аналізом групування районів у зоні середнього впливу у 2006 р. указує на менший вплив зовнішнього середовища на розвиток малого підприємництва, ніж у попередньому році, та незначне поліпшення ситуації. При підтриманні існуючих темпів розвитку прогнозні тенденції малого підприємництва районів Харківського регіону поступово занепадуть.

Таким чином, для організацій, що виробляють управлінські рішення щодо розвитку малого підприємництва, рейтингування дозволить визначити проблемні райони та спланувати заходи щодо виправлення ситуації.

Подальше дослідження рейтингових систем передбачає створення інформаційно-методичного забезпечення пошуку прихованих нетривіальних даних у статистичній звітності, що надасть можливість знаходити нові зв'язки між властивостями об'єктів, передбачати стан економічних систем у майбутньому, більш якісно інтерпретувати результати аналізу та використовувати отримані результати в процесі прийняття управлінських рішень.

Література: 1. Худокормова Ю. В. Теоретико-методичні підходи до рейтингових систем управління розвитком // Економіка розвитку. – 2002. – №4. – С. 13 – 15. 2. Єріна А. М. Статистичні аспекти визначення рейтингів / А. М. Єріна, С. С. Ващаєв // Статистика України. – 2000. – №4. – С. 74 – 80. 3. Шеремет А. Д. Методика фінансового аналізу / А. Д. Шеремет, Р. С. Сайфулін. – М.: ИНФРА-М, 1996. – 176 с. 4. Бутник А. Б. Экономико-математические методы в анализе хозяйственной деятельности предприятий и объединений / А. Б. Бутник, Р. С. Сайфулин, Я. Р. Рейльян. – М.: Финансы и статистика, 1982. – 200 с. 5. ВНС Rating System // Federal Reserv Press Release. – 1979. – February 7. – P. 5 – 18. 6. Месарович Д. Общая теория систем: Пер. с англ. / Д. Меса-

рович, И. Такахара. – М.: Мир, 1978. – 312 с. 7. Айвазян С. А. Прикладная статистика: Классификация и снижение размерности. Справ. изд. / С. А. Айвазян, В. М. Бухштабер, И. С. Енюков, Л. Д. Мешалкин; [Под ред. С. А. Айвазяна. – М.: Финансы и статистика, 1989. – 608 с. 8. Электронный учебник StatSoft. – StatSoft, Inc., 1984 – 2001 // <http://www.statsoft.ru/home/textbook/default.htm>. 9. Критерий Акайке: Обмен опытом // <http://www.statsoft.ru/home/portal/exchange/akaike.htm>. 10. Розенберг Г. С. Экологическое прогнозирование (Функциональные предикторы временных рядов) / Г. С. Розенберг, В. К. Шитиков, П. М. Брусиловский. – Тольятти: ИЭВБ РАН, 1994. – 182 с.

Стаття надійшла до редакції
18.02.2008 р.

УДК 658: 622. 0112

Зінченко О. А.

ЯКІСТЬ ПРИБУТКУ: СУТНІСТЬ І ОСНОВИ ОЦІНКИ

Determination of "quality of income" is resulted in the article, the questions of the methodical providing of estimation of "quality of income" are considered, the criteria of differentiating the terms "income distributing" and "income usage" are offered.

Провідне значення прибутку підприємств у ринковій економіці не викликає сумніву. Загальновідомо, що в умовах ринку прибуток відіграє для будь-якого підприємства значну роль – його максимізація виступає основним спонукальним мотивом будь-якого виду бізнесу, головною кінцевою метою підприємницької діяльності. Особливо нагальним це питання є для підприємств гірничорудної галузі.

На сучасному етапі розвитку ринкових процесів на гірничо-збагачувальних підприємствах виникає потреба в удосконаленні системи управління прибутком. Велике значення при цьому має такий основний елемент системи управління прибутком, як його оцінка.

Вивченню сутності та ролі прибутку присвячені праці багатьох вітчизняних і закордонних економістів. Так, А. Бабо стверджує, що прибуток підприємця виконує чотири функції: вимірює успіхи діяльності, є джерелом коштів для фінансування подальшого розвитку, є винагородою власнику капіталу, є потенційною основою ухвалення рішень про здійснення інвестицій [1, с. 87].

Професор І. О. Бланк також розглядає роль прибутку підприємства в умовах ринкової економіки. При цьому він наводить такі положення: "1. Прибуток підприємства є головною метою підприємницької діяльності. 2. Прибуток підприємства створює базу економічного розвитку держави в цілому. 3. Прибуток підприємства є критерієм ефективності конкретної виробничої (операційної) діяльності. 4. Прибуток є основним внутрішнім джерелом формування фінансових ресурсів підприємства, що забезпечують його розвиток. 5. Прибуток є головним джерелом зростання ринкової вартості підприємства. 6. Прибуток підприємства є найважливішим джерелом задоволення соціальних потреб суспільства. 7. Прибуток є основним захисним механізмом, що захищає підприємство від загрози банкрутства" [2, с. 11 – 16].

Саме тому управління прибутком – це один із найважливіших аспектів економічної науки та практики.

Необхідно розглянути основні моменти, що визначають сутність категорії "управління прибутком". Цьому питанню приділяла увагу велика кількість вітчизняних та зарубіжних авторів [3 – 12].

З точки зору І. О. Бланка [2, с. 25], управління прибутком становить процес пошуку й ухвалення управлінських рішень за всіма основними аспектами його формування, розподілу та використання на підприємстві.

Оцінка прибутку є основним етапом управління ним, на основі якого здійснюються всі інші етапи цього процесу. Питання оцінки та аналізу прибутку широко висвітлені в роботах багатьох економістів.

Однак визначенню сутності та розробці методики оцінки якості прибутку в сучасних дослідженнях увага практично не приділяється. У тому числі це стосується й кількісного її вимірювання. В економічних працях [2, с. 25, 501] тільки констатується існування поняття "якість прибутку", і лише в деяких — наводяться окремі аспекти її визначення й вимірювання.

Так, у роботі [2, с. 25, 501] підкреслюється, що "якість прибутку" — це узагальнена характеристика структури джерел формування прибутку підприємства. Далі надається трактування високої та низької якості прибутку. Висока якість операційного прибутку характеризується зростанням обсягу випуску продукції, зниженням рівня операційних витрат тощо, а низька якість — зростанням цін на продукцію без збільшення обсягу її випуску й реалізації в натуральних показниках.

На думку автора, в процесі розкриття сутності якості прибутку необхідно враховувати наступні моменти. Визначення "якість прибутку" повинне відображати основні сутнісні аспекти, причинно-наслідкові ознаки даного поняття. Потрібно звернути увагу на те, що категорія "якість прибутку" охоплює не тільки етап формування прибутку, а також і етапи розподілу й використання прибутку. Вона характеризує операційний, інвестиційний та фінансовий прибуток. Для визначення рівня якості операційного прибутку слід розробити відповідні критеріальні ознаки. Необхідно враховувати, що поняття "висока" і "низька якість" стосуються також фінансового, інвестиційного та загального прибутку підприємства.

З урахуванням вищевказаних положень пропонується наступне визначення поняття якості прибутку.

Якість прибутку — це комплексна якісно-кількісна характеристика прибутку підприємства, що пов'язана з його формуванням, розподілом та використанням і оцінкою кваліфікації робітників, організаційно-технічного рівня виробництва та ступеня їх ефективного використання.

Цей показник може вимірюватися як фактична, планова або нормативна величина залежно від поставленого завдання та періоду оцінки.

Автором пропонується в системі управління прибутком підприємства в процесі кількісної його оцінки розмежувати: управління прибутком за обсягом (об'єкт управління при цьому — величина прибутку) та управління прибутком за його якістю (об'єктом управління при цьому є якість прибутку). В умовах гірничорудних підприємств одним із елементів оцінки якості прибутку виступає врахування (а в деяких випадках і нейтралізація) впливу специфічних умов функціонування комбінатів, у тому числі: зміни гірничо-геологічних умов, організаційних умов, пов'язаних з неритмічністю процесу видобутку сировини, тощо.

Для кількісної оцінки якості прибутку підприємства автором пропонується використання системи взаємопов'язаних показників. Вони включають у себе абсолютні, структурні та динамічні показники, які можуть розраховуватись як фактичні, планові й нормативні. З урахуванням рівня деталізації вони можуть бути узагальнювальними, локальними або частковими.

Теоретичні та методологічні засади оцінки прибутку і його якості можна схематично відобразити у вигляді системи (рисунок).

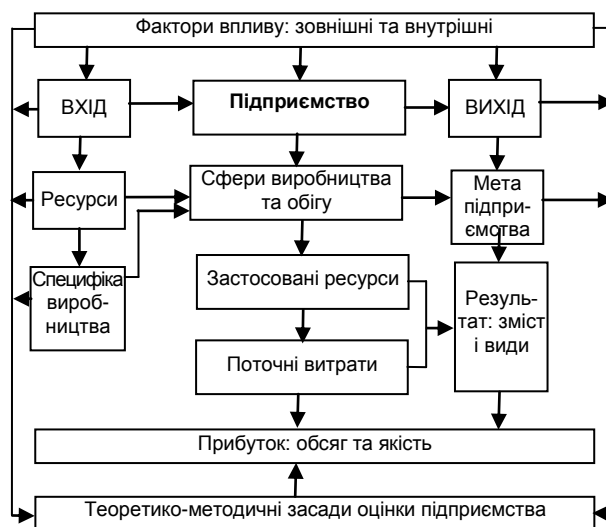

Рис. Теоретичні та методологічні засади оцінки прибутку та його якості

Не менш важливим моментом управління прибутком є його оцінка в розрізі основних етапів проходження прибутку на підприємстві, а саме: формування прибутку, розподілу прибутку й використання прибутку. Автор статті вважає, що необхідно виділити критерії розмежування понять "розподіл прибутку" та "використання прибутку".

При цьому, якщо прибуток ділиться між державою і підприємством (сплата податків та загальнообов'язкових платежів до бюджетів, джерелом яких є прибуток), повинен застосовуватись термін "розподіл прибутку". Процес, коли підприємство самостійно використовує свій прибуток за різними напрямками розвитку в межах підприємства, має назву "використання прибутку". У такому випадку об'єктом управління є прибуток підприємства після сплати податків і обов'язкових платежів (чистий прибуток підприємства).

Можна зазначити, що на порядок і умови розподілу прибутку підприємства впливають зовнішні чинники, а на умови і порядок використання прибутку — внутрішні чинники. Виділення цих двох видів чинників є похідним критерієм розмежування означених вище двох термінів.

Таким чином, запропоновані у статті теоретичні та методологічні засади оцінки прибутку і його якості дозволять науково обґрунтувати процес управління прибутком на підприємствах.

Література: 1. Бабо А. Прибыль: Пер. с франц. / Общ. ред. и коммент. В. И. Кузнецова. — М.: ОА Изд. группа "Прогресс", "Универс", 1993. — 176 с. 2. Бланк И. А. Управление прибылью. — 2-е изд., расш. и доп. — К.: Ника-Центр, Эльга, 2002. — 752 с. 3. Ансофф И. Стратегическое управление. — СПб.: Питер, 1993. — 488 с. 4. Бонк И. А. Стратегия и тактика управления финансами. — К.: Прогресс, 1997. — 504 с. 5. Ван Хорн Дж. К. Основы управления финансами: Пер. с англ. — М.: Финансы и статистика, 1997. — 800 с. 6. Виханский Л. Г. Стратегическое управление корпорацией. — М.: Дело, 1998. — 276 с. 7. Бланк И. А. Инвестиционный менеджмент. — К.: ИТЕМ, 1995. — 420 с. 8. Бланк И. А. Финансовый менеджмент. — К.: НИКА-Центр, 1999. — 572 с. 9. Бойчик І. М. Економіка підприємства. Навч. посібник. — К.: Атака, 2002. — 480 с. 10. Филимонов А. С. Финансы предприятия. Учебн. пособие. — К.: Ника-центр, 2002. — 280 с. 11. Савицкая Т. В. Анализ хозяйственной деятельности предприятия. — Мн.: Экоперспектива, 1997. — 500 с. 12. Слав'юк Р. А. Фінанси підприємств. Навч. посібник. — К.: ЦУЛ, 2002. — 460 с.